

УДК 340.12:347:96:347.919.2(477)

М. Лоджук,кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
голова Асоціації юридичних клінік України

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

За всієї стійкості уявлень про професію юриста й вимог до її отримання юридична освіта в Україні переживає сьогодні складний період переосмислення своїх цілей, структури та змісту, завдань і форм організації. Навчальний процес в українських юридичних вишах переважаний вивченням законодавчої бази, неповною мірою сприяє підготовці орієнтованих на юридичну практику випускників, а також слабо стимулює індивідуальну навчальну активність студентів. Диспропорція між теорією та практикою у вітчизняній юридичній освіті на користь першої продовжує зростати, незважаючи на окремі позитивні зрушення державної політики в цій сфері [1, с. 1].

Черговий етап реформування юридичної освіти в Україні пов'язаний із прийняттям нової редакції Закону України «Про вищу освіту». Профільне міністерство, експерти в різних галузях юриспруденції та юридичної педагогіки за підтримки офісів Координатора проєктів ОБСЄ в Україні й Проєкту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя» продовжують пошук ефективної моделі підготовки правників, яка б дала змогу випускати зі стін вітчизняних вишів не просто осіб із дипломами бакалавра, спеціаліста чи магістра права, а вже повноцінних юристів, здатних одразу ж приступити до виконання своїх професійних обов'язків і працювати за спеціальністю без додаткового навчання.

Академічна модель навчання юристів, яка була доволі успішною в XIX–XX ст. і дала можливість зробити вітчизняну юридичну школу відомою в усіх куточках світу, уже не відповідає

сучасним правовим реаліям XXI ст., оскільки робить сильний акцент на теоретичну підготовку майбутніх правників. Вивчення догми права та чинного законодавства дуже важливо в процесі підготовки професійного юриста, однак сьогодні ринок праці вимагає від адміністративної вищої звернути більше уваги на практичний аспект у змісті юридичної освіти. Майбутній роботодавець хоче бачити в сучасного випускника не стільки знання нормативно-правових актів, скільки вміння мислити критично й нестандартно, організувати свій робочий час і робоче місце, стратегічно планувати глобальні завдання та оперативно вирішувати поточні завдання, спілкуватися з іншими особами й вести переговори, а також широкий спектр практичних навичок професійної діяльності юриста (проводити інтерв'ювання та консультування клієнтів, складати проекти договорів, процесуальних та інших документів правового характеру, брати участь у судових засіданнях тощо).

Саме тому еволюція юридичної освіти в нашій державі повинна відбуватися не тільки шляхом досягнення більшої визначеності в загальнотеоретичних дисциплінах, а й через безпосереднє набуття студентами практичних навичок професійної діяльності за фахом та інших компетентностей ще під час їх навчання у вишах. За логікою сучасної моделі підготовки юристів, виконання такого завдання повинно здійснюватися саме під час проходження студентами-правниками навчальної, виробничої, переддипломної й інших видів практики на базі органів державної влади та місцевого самоврядування, у приватно-

му секторі економіки. Водночас така практика, яка сьогодні є складовою навчального процесу, не справляється з виконанням свого основного завдання – познайомити студентів з усіма аспектами їхньої майбутньої діяльності як юристів на різноманітних посадах. Як правило, в ефективному та результативному проходженні практики студентами не зацікавлені самі керівники баз практик, які не діляться зі студентами власним професійним досвідом і доручають виконання неюридичних і нецікавих завдань. Для набуття студентами належного обсягу професійних навичок діяльності в галузі права такої практики є явно недостатньо [2, с. 3].

У зв'язку з цим помітну роль у навчальному процесі вітчизняних вищих навчальних закладів України юридичного профілю відіграє практика студентів на базі юридичної клініки. З огляду на очевидну диспропорцію між теорією та практикою в процесі навчання правників адміністрації провідних вишів підтримали ідею створення в їх структурі юридичних клінік, які за останні двадцять років стали унікальними базами практичного навчання студентів. У рамках проходження практики в стінах юридичних клінік студенти під контролем професійних кураторів безпосередньо залучаються до надання безоплатної правової допомоги в типових (нескладних) справах.

Такі юридичні клініки стали чи не першими структурними підрозділами українських вишів, у яких навчальний процес почав організовуватися з використанням інтерактивних методик, спрямованих на формування в студентів і закріплення ними практичних навичок роботи з клієнтами, вирішення професійних проблем різного ступеня складності, роботи із судово-процесуальними документами тощо.

Окрім очевидної користі для студентів, які в юридичних клініках змогли отримати свій перший досвід практичної професійної діяльності й закріпити на практиці теоретичні знання, отримані під час навчання в стінах *alma mater*,

упровадження юридичних клінік у систему вищої юридичної освіти України дало змогу також частково заповнити прогалини в доступі малозабезпечених верств населення до безоплатної якісної правової допомоги. До створення державної системи надання такої допомоги, яка розпочалася в середині 2011 р. з прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу», університетські юридичні клініки були чи не єдиними представниками сектору громадянського суспільства, в яких студенти й викладачі-куратори на системному рівні надавали правову інформацію та консультації з різноманітних галузей національного права, складали процесуальні й інші правові документи, представляли інтереси відвідувачів юридичних клінік у судах. У 2006 р. легалізація на підзаконному рівні юридичної клініки як унікальної бази для практичного навчання студентів забезпечила подальшу активізацію діяльності представників юридичного клінічного руху та визначила появу законодавчих ініціатив щодо включення юридичних клінік у державну систему надання безоплатної правової допомоги.

Беручи участь у діяльності юридичної клініки, студенти-клініцисти неодмінно успішно працевлаштовуються після завершення навчання у вишах, оскільки в повному обсязі задовольняють вимоги роботодавців щодо наявності досвіду роботи в галузі права та елементарних практичних навичок. Більшість юридичних клінік у нашій державі на прохання студентів-клініцистів готує офіційні довідки й відгуки про їхню консультативну діяльність, характеристики, рекомендації та сертифікати, що засвідчують факт залучення таких студентів до практичної діяльності за майбутнім фахом ще під час їх 3–4 року навчання у вишах. Із кожним новим поколінням студентів-клініцистів, які вражають своїх керівників-роботодавців широким набором теоретичних знань, практичних умінь і навичок, інших компетентностей, які сьогодні можна набутися лише протягом 2–3

років практичної діяльності, в Україні зростає авторитет юридичних клінік і юридичної клінічної освіти загалом. Уже сьогодні є доволі поширеними приклади, коли успішні юристи-практики, державні службовці високого рангу та народні депутати публічно заявляють, що свій перший досвід практичної діяльності за фахом вони отримали ще під час навчання в стінах *alma mater* саме в юридичних клініках, які надалі відіграли чи не основну роль у їхньому кар'єрному та професійному зростанні.

Такі досягнення юридичного клінічного руху в Україні є доволі серйозними порівняно зі здобутками аналогічних національних клінічних рухів країни близького зарубіжжя. Станом на сьогодні мережа активно діючих у нашій державі юридичних клінік об'єднана в Асоціацію юридичних клінік України – всеукраїнську громадську організацію. Саме інституційне формування національної мережі юридичних клінік відбувалося протягом 2003–2004 рр., коли представники 18 юридичних клінік провідних вищих юридичних навчальних закладів нашої держави прийняли рішення об'єднатися в асоціацію з метою надання методичної підтримки діяльності уже наявним юридичним клінікам, а також організаційної підтримки навчальним закладам, які лише планували їх створювати. Сьогодні мета асоціації й надалі спрямована на надання підтримки діяльності юридичних клінік, сприяння розвитку юридичної клінічної освіти й реалізації відповідних правоосвітніх, правопросвітніх і правозахисних програм.

Лише за минулу дворічну каденцію правлінням асоціації було розроблено та схвалено на всеукраїнському з'їзді нову редакцію Стандартів діяльності юридичних клінік України (2014 р.), організовано весняну школу-практикум для кураторів юридичних клінік (2014 р.), відновлено проведення всеукраїнської олімпіади серед юридичних клінік з інтерв'ювання та консультування клієнтів (2015 р.) тощо. Асоціація поновила тісні зв'язки та заручилася парт-

нерською підтримкою з Українською фундацією правової допомоги, Міжнародним фондом «Відродження», офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні, Проектом Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя».

На відміну від інших подібних національних об'єднань юридичних клінік, Асоціація юридичних клінік України є справді всеукраїнською громадською організацією, оскільки в її складі представлено юридичні клініки з усіх регіонів нашої держави, а членами правління як виконавчого органу є керівники юридичних клінік із провідних юридичних вишів України. Це Віталій ЄЛОВ з Східноєвропейського університету імені Лесі Українки (Луцьк), Андрій ГАЛАЙ із Національної академії прокуратури України (Київ), Юлія МАТВЄЄВА з Національного університету «Кієво-Могилянська Академія» (Київ), Віктор ЯНИШЕН із Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків), Марія ЦИП'Я-ЩУК із Національного університету «Острозька академія» (Острог), Юлія САВЕЛОВА з Університету Державної фіскальної служби України (Ірпінь). У лютому 2016 р. головою Асоціації юридичних клінік України обрано Максима ЛОДЖУКА з Національного університету «Одеська юридична академія».

Незважаючи на такі здобутки юридичних клінік і юридичного клінічного руху України, юридична клінічна освіта так і не стала повноцінною складовою системи вітчизняної юридичної освіти. Останнє широке професійне обговорення сучасного стану та перспектив подальшого розвитку юридичної клінічної освіти відбулося 09 лютого 2016 р. в рамках чергового З'їзду Асоціації юридичних клінік України на базі Національного університету «Кієво-Могилянська академія», участь у якому взяло близько 50 представників від юридичних клінік нашої держави. Виступи присутніх і подальше оновлення Реєстру юридичних клінік України як офіційної бази даних юридичних клінік,

дійсних і потенційних учасників Асоціації юридичних клінік України в черговий раз підтвердило існування негативних тенденцій у вітчизняній юридичній клінічній освіті.

Станом на початок 2016 р. інформацію про свою діяльність у цьому реєстрі оновило лише 46 юридичних клінік [3]. У свою чергу, у 2014 р. Реєстр юридичних клінік України включав відомості про 53 юридичні клініки [4]. Безперечно, окупація Кримського півострову, бойові дії на сході України в Донецькій і Луганській областях, що призвели до вимушеного закриття чи переїзду юридичних вишів, також негативно позначилися й на мережі юридичних клінік нашої держави. Однак більша частина юридичних клінік України припинили свою активну діяльність з огляду на невжиття заходів щодо їх інституціоналізації з боку керівництва вишу та значну залежність процесу функціонування таких юридичних клінік від постаті їх безпосередніх керівників: якщо такий керівник залишає роботу в юридичній клініці й виш не зміг підшукати йому альтернативної заміни, то діяльність таких юридичних клінік поступово «западає».

При більш уважному аналізі даних із реєстру можна також зробити попередній висновок, що лише половині наявних сьогодні юридичних клінік удалося більшою мірою організувати своє функціонування відповідно до нової редакції Стандартів діяльності юридичних клінік України. Мета розроблення й упровадження нової редакції цих стандартів полягала в забезпеченні: 1) уніфікованої моделі організаційної структури юридичної клініки; 2) єдиних підходів до організації діяльності юридичної клініки та її персоналу; 3) навчального процесу з метою підготовки студентів до практичної діяльності; 4) доступу студентів-правників до практики під час навчання; 5) своєчасного надання в необхідному обсязі якісної безоплатної правової допомоги; 6) організації та проведення правопросвітньої роботи.

За логікою розробників цих стандартів, «ідеальною» може вважатися така юридична клініка, правовий статусу і діяльність якої характеризуються обов'язковою наявністю таких ознак і компонентів: 1) юридична клініка є структурним підрозділом вищого навчального закладу; 2) у штатному розписі вишу передбачено посади керівника, лаборанта та кураторів юридичної клініки; 3) такі співробітники працюють у юридичній клініці за основним місцем роботи чи по сумісництву (тобто отримують заробітну плату за виконану роботу, а не «на громадських засадах»); 4) у виші розроблено та включено в навчальну програму спеціальний курс з основ юридичної клінічної практики, який може бути обов'язковим для всіх студентів-правників чи за їхнім вибором; 5) юридична клініка використовується як база для проходження студентами ознайомчої, навчальної, виробничої, переддипломної чи інших видів практики або участь студентів у діяльності юридичної клініки протягом навчального семестру може зараховуватися як проходження такої практики; 6) функціонування такої юридичної клініки відповідає іншим вимогам Стандартів діяльності юридичних клінік України [5]. Згідно з даними Реєстру юридичних клінік України, вищевказаним вимогам відповідає діяльність лише десяти юридичних клінік при вищих навчальних закладах нашої держави. Це такі юридичні клініки: Експериментальна навчальна лабораторія «Правнична клініка» Національного університету «Києво-Могилянська академія», Юридична клініка «Ad Astra» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Юридична клініка «Pro bono» Національного університету «Острозька академія», Навчальна лабораторія «Юридична клініка» Університету Державної фіскальної служби України, Юридична клініка «Defendo» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Юридична клініка Дніпропетровського національного уні-

верситету імені Олеса Гончара, Юридична клініка Хмельницького університету управління та права, Юридична клініка "Ех аequo et bono" Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Студентська юридична консультація «Юридична клініка» Бердянського університету менеджменту та бізнесу, Юридична клініка «Довіра» Сумського національного аграрного університету.

Іншим юридичним клінікам України не вдалося інституціоналізувати свою діяльність і отримати статус структурного підрозділу вишу або ж імплементувати в навчальний процес дисципліну «Основи юридичної клінічної практики».

Як структурні підрозділи вищих навчальних закладів зі штатом у нашій державі функціонує лише 21 юридична клініка, а 22 юридичні клініки здійснюють діяльність в організаційно-правовій формі іншого підрозділу вишу без штату, ще 2 юридичні клініки – як громадські організації в співпраці з навчальним закладом (Юридична клініка Харківського національного університету внутрішніх справ і Юридична клініка Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ). Юридична клініка Донецького національного університету, який нині функціонує в м. Вінниці, здійснює свою діяльність як неформальне об'єднання викладачів і студентів без створення структурного підрозділу. Як правило, робота викладацького та адміністративного персоналу в більшості з наявних юридичних клінік без статусу структурного підрозділу вишу відбувається на громадських засадах, що негативно позначається на якості правозахисної та правоосвітньої роботи таких клінік.

Ще в меншій кількості вищих навчальних закладів України, на базі яких або у співпраці з якими функціонують юридичні клініки, розроблено та включено в навчальний план спеціальну дисципліну з основ юридичної клінічної практики, вивчення якої мало б стати теоретичною й методичною основою

для подальшої консультаційної діяльності студентів у юридичних клініках. Лише в 9 юридичних клініках такий курс включено до навчальної програми підготовки бакалаврів як обов'язковий, у 7 інших – як курс за вибором студентів. У 30 юридичних клініках нашої держави таку навчальну дисципліну або взагалі не розроблено, або її викладання здійснюється студентам-клініцистам поза навчальним планом. Наприклад, діяльність юридичних клінік Національного університету «Одеська юридична академія» та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а також функціонування Лабораторії практичного права «Юридична клініка» Львівського національного університету імені Івана Франка до сьогодні не забезпечені повноцінним навчальним курсом «Основи юридичної клінічної практики».

У 38 юридичних клініках України студенти-правники мають можливість проходити ознайомчу, навчальну, виробничу, переддипломну та інші види практики, які входять до навчальної програми підготовки юристів. Діяльність студентів у 29 юридичних клініках нашої держави протягом одного-двох семестрів у позанавчальний час зараховується як проходження такої практики. Практично всі юридичні клініки працюють із «живими» клієнтами, тобто надають різні види правових послуг первинної та вторинної безоплатної правової допомоги (надання правової інформації, правове консультування, складання процесуальних та інших документів правового характеру, здійснення процесуального представництва в судах тощо). Із них 40 юридичних клінік також здійснюють правову просвіту серед різних верств населення. Значно менша частина таких клінік повноцінно займається «Практичним правом» як адаптованою для України формою поширеної у світі програми "Street law" (з англ. – право для вулиці), в рамках якої студенти-правники під керівництвом викладачів проводять заняття з права й прав людини учням

загальноосвітніх навчальних закладів. Експериментальна навчальна лабораторія «Правничка клініка» Національного університету «Киево-Могилянська академія» займається також розглядом справ, що мають суспільний інтерес, а в рамках Юридичної клініки «Фенікс» Київського університету права НАН України для студентів організуються майстер-класи юристів-практиків. Юридична клініка Донецького національного університету (м. Вінниця) практикує відпрацювання навичок юридичного обслуговування суб'єктів господарювання за певною фабулою (так звані «імітаційні юрклініки»), а на базі Юридичної клініки «Захист» Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ проводяться круглі столи.

Лише 8 юридичних клінік нашої держави є широко- чи вузькоспеціалізованими, тоді як решта здійснює свою правозахисну діяльність у різних галузях національного права й законодавства (за винятком надання правової допомоги в кримінальних справах та у сфері підприємницької діяльності). За галузями надання й суб'єктами отримання безоплатної правової допомоги можна виділити такі спеціалізовані юридичні клініки в Україні: Юридична клініка «Ad Astra» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки спеціалізується у справах із захисту: 1) права власності; 2) прав працівників; 3) внутрішньо переміщених осіб; 4) учасників АТО; 5) прав подружжя та їхніх дітей; 6) інших осіб під час оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; Юридична клініка Донецького національного університету (м. Вінниця) спеціалізується в наданні правової допомоги у справах із цивільного та сімейного права, адміністративного, трудового права і права соціального забезпечення; Юридична клініка «Альтернатива» Ужгородського національного університету спеціалізується в захисті прав біженців; Юридична клініка

«Pro bono» Національного університету «Острозька академія» надає правову допомогу лише в галузях цивільного права (включаючи земельне, житлове, спадкове та сімейне право), податкового права, права соціального захисту й соціального забезпечення, адміністративного права, а також первинну правову допомогу в процесуальних галузях права; Юридична клініка Харківського національного університету внутрішніх справ спеціалізується лише в цивільних справах; Юридична клініка «De Jure» Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ спеціалізується в кримінальному праві та процесі; Юридична клініка Дніпропетровського гуманітарного університету – в галузях цивільного, трудового, сімейного й земельного права; Юридична клініка «Adiutorium» Чернігівського національного технологічного університету – цивільного права та права соціального забезпечення, кримінального, земельного, сімейного, житлового і трудового права.

Незважаючи на таку розгалужену мережу юридичних клінік у нашій державі, а також їх активну діяльність у правозахисному та правоосвітньому напрямках, профільні міністерства не розглядають юридичні клініки ані як повноцінних суб'єктів надання безоплатної правової допомоги в рамках державної системи, ані як основні центри практичного навчання студентів у стінах вишів. Попри окремі законодавчі ініціативи, про юридичні клініки відсутня будь-яка згадка в Законі України «Про безоплатну правову допомогу», а в нещодавно підготовленому проекті Стандартів освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (галузь знань – 08 Право, спеціальність – 081 Право) їм відведена роль звичайних баз практики [6]. З іншого боку, можна вже не без перебільшення відзначити, що юридичні клініки при українських юридичних вишах є тим барометром чи лакмусовим папірцем, який доволі об'єктивно показує, наскільки якісні освітні послуги

надаються студентам-юристам у тому чи іншому начальному закладі нашої держави.

Юридичні клініки отримали в Україні й належну загальнотеоретичну розробку, оскільки основним аспектам їх правоосвітньої та правозахисної діяльності присвячено 5 дисертаційних досліджень. Але навіть ці наукові досягнення, як й інші здобутки юридичної клінічної освіти в Україні, залишаються маловідомими поза межами нашої держави. Основною причиною цього є відсутність інформації про результати таких досягнень і здобутків англійською мовою як міжнародною мовою сучасної науки. Водночас протягом останніх двох-трьох років відчувається зацікавленість у тісній співпраці з Асоціацією юридичних клінік України з боку іноземних колег.

З метою подальшого розвитку мережі юридичних клінік України, посилення ролі юридичної клінічної освіти в підготовці майбутніх юристів і примноження здобутків національного юридичного клінічного руху правлінням Асоціації юридичних клінік України було розроблено та затверджено відповідний план діяльності на 2016–2017 рр. Цей план передбачає необхідність проведення різноманітних заходів щодо інституційного розвитку асоціації та мережі юридичних клінік нашої держави, налагодження співпраці асоціації з іноземними колегами й партнерами, посилення ролі юридичних клінік у сучасній підготовці юристів, поглиблення участі юридичних клінік у системі безоплатної правової допомоги, а також пошук нових напрямів правової проєкції населення в юридичних клініках України [7].

У рамках виконання цього плану вже в першій половині 2016 р. Асоціацією планується завершити спільний із офісом Координатора проєктів ОБСЄ в Україні проєкт із підготовки навчального посібника «Основи юридичної клінічної практики» та розпочати роботу над методичною складовою для викладачів цього курсу і студен-

тів-клініцистів, знайти кошти й відрядити студентську команду Юридичної клініки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого як переможця національного раунду Олімпіади серед юридичних клінік із консультування клієнтів до м. Онтаріо (Канада) для участі в міжнародному раунді цих змагань 27–30 квітня цього року (The Louis M. Brown and Forrest S. Mosten International Client Consultation Competition), а також узяти участь у XXV Всепольській конференції університетських юридичних клінік «Безкоштовна юридична допомога відповідно до нового закону. Роль університетських юридичних клінік у системі юридичних консультацій», що відбудеться 15–17 квітня на базі Люблінського католицького університету імені Яна Павла II.

Безперечно, участь у подібних заходах дасть змогу лише частково заповнити на міжнародній арені вакуум інформації про активну діяльність мережі юридичних клінік України, а тому вже в травні цього року за підтримки офісу Координатора проєктів ОБСЄ в Україні та Міжнародного фонду «Відродження» заплановано експертну зустріч зі стратегічного планування діяльності Асоціації юридичних клінік України на наступних 5 років. Як і двадцять, п'ятнадцять і десять років тому, лише системна робота членів правління Асоціації, інших представників вітчизняного юридичного клінічного руху разом із національними партнерами й іноземними колегами дасть можливість піднести юридичну клінічну освіту в нашій державі на якісно новий рівень – до рівня невід'ємної складової системи вищої юридичної освіти в Україні.

Ключові слова: юридична освіта, юридична клініка, мережа юридичних клінік, юридична клінічна освіта, юридичний клінічний рух.

Стаття присвячена аналізу сучасного стану й перспективам подальшого розвитку юридичних клінік в Україні в системі вищої юридичної

освіти. Відзначено, що, незважаючи на всі досягнення юридичного клінічного руху в нашій державі за останні двадцять років, юридична клінічна освіта так і не стала повноцінною складовою практичної підготовки юристів у вищих навчальних закладах України. Здійснено загальну характеристику національної мережі юридичних клінік у нашій державі на основі відомостей із оновленого Реєстру юридичних клінік України. Приділено увагу фактами існування окремих негативних тенденцій у вітчизняній юридичній клінічній освіті. Стихло охарактеризовано теперішній цілі та подальший план розвитку юридичного клінічного руху в Україні.

Стаття посвячена аналізу сучасного стану і перспективам подальшого розвитку юридических клінік в Україні в системі вищого юридического образования. Отмечено, что, несмотря на все достижения юридического клинического движения в нашей стране за последние двадцать лет, юридическое клиническое образование так и не стало полноценной составляющей практической подготовки юристов в высших учебных заведениях Украины. Осуществлено обшую характеристику национальной сети юридических клиник в нашем государстве на основе сведений из обновленного Реестра юридических клиник Украины. Уделено внимание фактам существования отдельных негативных тенденций в отечественном юридическом клиническом образовании. Кратко охарактеризованы настоящее цели и дальнейший план развития юридического клинического движения в Украине.

This article analyzes the current state and prospects of further development of legal clinics in Ukraine in the branch of higher legal education. Noted that despite all the achievements of clinical legal movement in our country over the past twenty years clinical legal education did not become a full part of the

practical training of lawyers in higher educational institutions of Ukraine. Made general characteristics of a national network of legal clinics in our country based on the information from the updated Register of Legal Clinics of Ukraine. Author paid attention to the existence of certain negative trends in the domestic clinical legal education. Briefly described the current objectives and future development plan for clinical legal movement in Ukraine.

Література

1. Лоджук М.Т. Правове регулювання діяльності юридических клінік в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / М.Т. Лоджук. – О., 2014. – 22 с.
2. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : [монографія] / М.Т. Лоджук. – Одеса : Фенікс, 2015. – 328 с.
3. Реєстр юридических клінік України: офіційна база даних юридических клінік, дійсних та потенційних учасників Асоціації юридических клінік України, 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/groups/ALCUkraine/>.
4. Реєстр юридических клінік України: офіційна база даних юридических клінік, дійсних та потенційних учасників Асоціації юридических клінік України, 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vk.com/topic-50279730_27886247.
5. Стандарти діяльності юридических клінік України від 19.06.2014 / Асоціація юридических клінік України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vk.com/topic-50279730_27936985.
6. Проект Стандартів освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (галузь знань – 08 Право, спеціальність – 081 Право) станом на 09.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nubip.edu.ua/node/17575>.
7. План діяльності Правління Асоціації юридических клінік України на 2016–2017 рр. / Асоціація юридических клінік України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/groups/ALCUkraine/>.

